

УДК 343.235:343.21

Ю.Ю. ЛЕМІШКО,

канд. юрид. наук, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

СПІВВІДНОШЕННЯ ОБСТАВИН, ЯКІ ОБТЯЖУЮТЬ ПОКАРАННЯ ІЗ КВАЛІФІКУЮЧИМИ ОЗНАКАМИ

Ключові слова: обставини, які обтяжують покарання, кваліфікуючі ознаки, правова природа, уніфікація обтяжуючих обставин

У чинному Кримінальному кодексі України (далі – КК) обтяжуючі обставини не лише утворюють законодавчий перелік, передбачений у ч.1 ст.67 КК, але й включені до диспозицій статей Особливої частини КК, як ознаки кваліфікованих та особливо кваліфікованих складів злочинів. Наприклад, за нашими підрахунками, повторність є кваліфікуючою ознакою у 101 складі злочину, тоді як рецидив – лише у 17 таких складах. У цілому ж, лише дві обставини, що обтяжують покарання, з низки інших, закріплених у ч.1 ст.67 КК, не покладені в основу побудови таких складів злочину. До них належить: учинення злочину з використанням малолітнього або особи, що страждає психічним захворюванням чи недомумством (п.9 ч.1 ст.67 КК), а також учинення злочину особою, що перебуває в стані алкогольного сп'яніння або у стані, викликаному вживанням наркотичних або інших одурманюючих речовин (п.13 ч.1 ст.67 КК). Тобто, можна припустити, що у кримінальному праві існує дві групи обтяжуючих обставин, першу з яких утворюють обставини, які обтяжують покарання, а другу – кваліфікуючі/особливо кваліфікуючі (далі – кваліфікуючі) ознаки складу злочину.

У зв'язку з тим, що обидві вказані групи обтяжуючих обставин впливають на посилення кримінальної відповідальності (хоча механізм такого впливу зовсім різний), постає

питання про їх співвідношення, відповідь на яке протягом тривалого часу намагалися надати чимало науковців. Зокрема, у дорадянській науці кримінального права проблему співвідношення обставин, які обтяжують покарання, та кваліфікуючих ознак висвітлювали у своїх працях Л.С. Білогриць-Котляревський, О. Лохвицький, М.С. Таганцев та І.Я. Фойницький. У радянській науці кримінального права її вивченню приділяли увагу, зокрема, М.І. Бажанов, С.С. Гаскін, І.І. Карпець, А.П. Козлов, Л.Л. Кругліков. Протягом же останніх двадцяти років цю проблему вивчали Г.К. Буранов, С.П. Донець, Т.О. Леснієвська-Костарева, О.О. Мясніков та інші вчені. Серед сучасних вітчизняних науковців питанням співвідношення обставин, передбачених у ст.67 КК та кваліфікуючих ознак займалися, зокрема, О.В. Ільїна, Е. Кісілюк, А.С. Макаренко, І.М. Наконечна та І.М. Федорчук.

Незважаючи на велику кількість наукової літератури, присвяченій аналізу цього питання, варто водночас відзначити, що нині серед вчених й досі відсутній єдиний погляд на правову природу цих обставин. Разом із цим, від його вирішення залежить подальший розвиток як кримінального права в цілому, так і його окремих інститутів. Так, теза про єдину правову природу обставин, які обтяжують покарання, та кваліфікуючих ознак зазвичай використовується науковцями як аргумент на користь їх подальшої уніфікації¹, наслідком якої є «очищення» Особливої частини КК від кваліфікованих/особливо кваліфікованих складів злочинів. Останнім часом такі пропозиції у вітчизняній науці кримінального права висувують, зокрема, автори концепції публічних правопорушень (В.О. Навроцький, Т.Г. Созанський, О.К. Марін та ін.). Так, на їхню думку, потрібно прийняти єдиний нормативно-

¹ Під уніфікацією у науковій літературі розуміють зведення в єдиний перелік обставин, які обтяжують/пом'якшують покарання та кваліфікуючих/привілейованих ознак, що співпадають між собою за змістом, та подальше його закріплення у нормах Загальної частини КК.

правовий акт, який би охоплював всі публічні правопорушення, де у Загальній частині має бути закріплено перелік обтяжуючих та пом'якшуючих обставин із установленням типових санкцій для кожного виду та розряду публічного правопорушення. За такого підходу в Особливій частині міститимуться статті без санкцій, а зазначатиметься лише розряд правопорушення [1]. Тобто, пропонується ні що інше, як повна уніфікація обтяжуючих та пом'якшуючих обставин. За уніфікацію обтяжуючих обставин висловлюються також і вчені, які займаються проблемами призначення покарання (О.А. Міхаль, А.С. Макаренко). У такий спосіб вони пропонують обмежити широкий розсуд, яким наділені судді на цьому етапі правозастосовної діяльності [2, 3]. На нашу думку, всі ці пропозиції потребують попереднього ґрунтовного наукового осмислення та подальшого опрацювання. Тому, метою цієї статті є встановлення правової природи обставин, які обтяжують покарання, та кваліфікуючих ознак і вирішення питання про доцільність/недоцільність уніфікації таких обставин.

Отож, для того, щоб краще зрозуміти правову природу обтяжуючих обставин, доцільно звернутися до історії їх появи у кримінальному законодавстві. Як стверджував свого часу М.С. Таганцев, вчення про «обставини, які впливають на вибір покарання» було запозичене із німецької доктрини кримінального права, в якій воно виникло у II половині XVIII ст. як реакція на безмежну владу суддів, які в той час нічим не були обмежені при виборі міри покарання [4, с.1699]. Її засновник, А. Фейєрбах, зайнявся побудовою цілісної системи, яка повинна була б точно врегулювати всі дії судді при призначенні покарання. Передбачалось, що законодавець повинен визначити всі обставини, що зустрічаються у житті і можуть впливати на підвищення чи збільшення нормального покарання; передбачалось навіть можливим приблизно оцінити значення цих обставин, тобто визначити в законі, наскільки наявність

тієї чи іншої із них може змінити законну міру відповідальності. Суддя, таким чином, був обмежений двічі: він міг зменшувати або збільшувати покарання лише за наявності однієї із обставин, зазначених в законі; він міг здійснювати такі зміни виключно в межах, встановлених у законі. Самі обставини при цьому розподілялись на *дві групи*: до першої відносились *ті, які давали право змінювати відповідальність в межах законної санкції* (Strafzumessungsgrunde: Strafmilderungs und Strafmehrungsgrunde²), до другої – *ті, наявність яких давала право переступати законні межі* (Strafanderungsgrunde: Strafminderungs und Strafscharfungsgrunde³)» [4, с.1699–1700]. Саме концепція обтяжуючих обставин, розроблена А. Фейєрбахом, і була покладено в основу Уложення про покарання кримінальні та виправні 1845 р. – нормативно-правового акту, що діяв на території України і в якому вперше було передбачено перелік таких обставин.

У дореволюційній літературі майже відсутні дослідження, присвячені аналізу правової природи обставин, що аналізуються. Так, Л.С. Білогриць-Котляревський, О. Лохвицький, М.С. Таганцев та І.Я. Фойницький у своїх працях лише обмежуються вказівкою на те, що існують: а) «обставини, які збільшують вину» чи «загальні обставини» та б) обтяжуючі обставини, які підвищують покарання [5, с.315–316; 6, с.141–142; 4, с.1694–1697, 1721–1723; 7, с.95–96]. Відмінність між цими обставинами науковці вбачали в тому, що перші із них впливають лише на зміну міри встановленого законом покарання в його мінімальних та максимальних межах, тоді як другі (ті, які утворюють новий вид злочину) – на зміну ступеня та роду покарання [7, с.95]. Відсутність дискусій щодо правової природи зазначених обставин можна пояснити особливостями становлення та розвитку як інститутів кримінального права (в тому числі й інститу-

² Причини визначення строку покарання: обставини, які пом'якшують та обтяжують вину.

³ Причини зміни покарання: обставини зменшення та збільшення суворості покарання.

ту призначення покарання), так і кримінального законодавства в цілому. Законодавець протягом XIX – поч. XX століття в різних нормативно-правових актах не лише використовував різні найменування для позначення обставин, які впливали на обрання міри покарання в межах санкції статті, але й порізному ставився до необхідності встановлення переліку таких обставин у Загальній частині КК взагалі.

Активні дискусії стосовно правової природи обставин, передбачених у ч.1 ст.67 КК та кваліфікуючих ознак, почалися у 60-ті рр. XX ст. у радянській науці кримінального права. Перша група науковців (С.С. Гаскін, І.І. Карпеч, А.П. Козлов, О.А. Міхаль) висловили думку про те, що правова природа цих обставин є єдиною, а тому розглядали обставини, які обтяжують покарання та кваліфікуючі ознаки як підвиди єдиного поняття [8, с.20–21; 9, с.101; 10, с.9; 2, с.80]. А.П. Козлов стверджував, що зазначені обставини відрізняються лише за характером (способом) їх застосування [10, с.9]. Прихильниками цієї позиції виступають і такі науковці, як О.В. Ільїна, Т.А. Леснієвськи-Костарева та Ю. Солопанов [11, с.46–47; 12, с.40, 50–51; 13, с.21].

Протилежну позицію, відповідно до якої правова природа обставин, які обтяжують покарання, і кваліфікуючих ознак є різною, вперше висловив Л.Л. Кругліков. Вчений стверджував, що відмінність між цими обставинами полягає у тому, що: а) кваліфікуючі ознаки мають подвійну правову природу, яка обумовлена тим, що вони входять у сукупність ознак складу злочину, а тому впливають на кваліфікацію вчиненого та на появу нової «типової» санкції; б) ці дві групи обтяжуючих обставин виконують різні функції, оскільки використовуються законодавцем як різні засоби (кваліфікуючі ознаки – як засіб диференціації відповідальності, тоді як обставини, що обтяжують покарання, – як засіб її індивідуалізації) [14, с.93]. Точка зору, відповідно до якої обставини, передбачені у Загальній та Особливій частинах КК, мають різну право-

ву природу, підтримується Е. Кісілюком, О.О. Мясніковим, І.М. Федорчук [15; 16, с.36; 17, с.44–48] та іншими науковцями.

На наш погляд, саме остання позиція застосовує на увагу, і ось чому. З одного боку, А.П. Козлов справедливо вказував на те, що поява як кваліфікованих складів (а отже, і кваліфікуючих ознак), так і обставин, які обтяжують покарання, є наслідком двох різних способів застосування одних й тих самих обставин. І кваліфікуючі ознаки, і обставини, передбачені в ч.1 ст.67 КК, є тими ознаками, що характеризують конкретний злочин як явище соціальної дійсності, та (або) особу, що його вчинила. Так, використання загальнонебезпечного способу при вчиненні злочину ззовні має однаковий прояв – вибух – як при протидії законній господарській діяльності, поєднаній зі знищенням майна шляхом використання вибухових речовин (ч.2 ст.206 КК), так і при умисному вбивстві в людному місці за допомогою тієї самої вибухової речовини (п.5 ч.2 ст.115 КК). І це незважаючи на те, що в першому випадку «вчинення злочину загальнонебезпечним способом» виступає обставиною, що обтяжує покарання, тоді як в другому – кваліфікуючою ознакою складу злочину, передбаченого в п.5 ч.2 ст.115 КК. З другого боку, існує різниця в тому, які кримінально-правові наслідки тягне за собою два способи застосування цих чинників. Якщо обставини, передбачені в ч.1 ст.67 КК, впливають на міру покарання в межах санкції статті Особливої частини КК, то обставини, що містяться в Особливій частині, визначають межі самої санкції, які є більш підвищеними, порівняно із межами санкції основного складу того самого виду злочину. Дійсно, в остаточному підсумку і обставини, які обтяжують покарання, і обтяжуючі обставини, які є ознаками кваліфікованих складів злочину, впливають на збільшення обсягу кримінальної відповідальності, проте механізм такого впливу зовсім різний, і залежить від способу застосування обтяжуючої обставини. Так, обставини, закріплені в Особливій частині КК, перш за все

визначаються додатковими ознаками основного складу злочину, а тому утворюють новий склад злочину, який у теорії кримінального права прийнято називати кваліфікованим чи особливо кваліфікованим. Основною властивістю цих чинників є здатність відображати підвищену ступінь суспільної небезпечності даного злочину (а інколи, й особи, що його вчинила), порівняно із ступенем суспільної небезпечності діяння, вчиненого за їх відсутності. Тому вони лежать в основі конструювання нової типової санкції, що і виступає збільшенням обсягу кримінально-правової відповідальності. Така санкція відрізняється від санкції основного складу злочину тим, що в ній передбачені більш суворі види покарання, а також (або) підвищена мінімальна та (чи) максимальна межа покарання при збереженні того самого виду покарання, що міститься і в санкції, встановленої за основний склад злочину. Побудова кваліфікованого складу злочину належить до компетенції законодавця і охоплюється поняттям диференціації кримінальної відповідальності. Саме тому обтяжуючі обставини, що лежать в основі кваліфікованого складу злочину, визнаються засобами диференціації кримінальної відповідальності. Зовсім інший механізм впливу на збільшення обсягу кримінальної відповідальності чинять обтяжуючі обставини, передбачені у Загальній частині КК. Законодавець не визнає їх ознаками складу злочину, а тому вони не впливають на кваліфікацію вчиненого діяння та не лежать в основі побудови типової санкції. Доведення судом факту їх наявності у кримінальному провадженні вже достатньо для того, щоб посилити міру покарання в межах санкції тієї статті, за якою кваліфікується вчинений злочин. Оскільки врахування обставин, які обтяжують покарання, є компетенцією суду, а визначення останнім міри покарання залежно від індивідуальних особливостей вчиненого злочину та особи винного охоплюється поняттям індивідуалізації кримінальної відповідальності, відповідно такі обставини визнаються засобами його індивідуалізації.

Звідси, два види застосування одного і того ж явища соціальної дійсності (обтяжуючих обставин) лежить в основі появи двох зовсім різних кримінально-правових категорій – обставин, які обтяжують покарання, та обставин, які є ознаками кваліфікованих складів злочинів, що і представляють два види обтяжуючих обставин у кримінальному праві.

Якщо проаналізувати зазначені вище дві позиції більш ретельно, то можна помітити, що висновок про те, якою є правова природа обставин, які обтяжують покарання, та кваліфікуючих ознак – єдиною чи відмінною – залежить від того, який зміст вкладають науковці у поняття «правова природа». Якщо під правовою природою розуміти юридичну характеристику цього явища, яка виражає його специфіку, та місце серед інших правових явищ відповідно до його соціальної природи, то зрозумілим є визнання єдності правової природи двох зазначених груп обтяжуючих обставин. Якщо ж під «правовою природою» розуміти не лише юридичну характеристику цього явища, але й його кримінально-правові наслідки, то потрібно визнавати, що правова природа обтяжуючих обставин, передбачених у Загальній та Особливій частинах КК, є різною.

Підсумувавши вищевикладене, варто зазначити, що саме, два способи застосування одного і того ж явища соціальної дійсності (обтяжуючих обставин) лежить в основі появи двох зовсім різних кримінально-правових категорій – обставин, які обтяжують покарання, та обставин, які є ознаками кваліфікованих складів злочинів, що і становлять два види обтяжуючих обставин у кримінальному праві. Звідси можна і зробити висновок про те, що для уніфікації обтяжуючих обставин немає значення, якою є правова природа обставин, які обтяжують покарання та кваліфікуючих ознак – єдиною чи відмінною. Їх застосування як засобів диференціації чи індивідуалізації кримінальної відповідальності залежить виключно від імперативної волі законодавця. Якщо будуть змінені основні напрямки кримінальної політики і буде втілена в життя те

реформування Загальної та Особливої частин, за необхідності якої останнім часом висловлюється окремі вітчизняні вчені (зокрема, А.С. Макаренко та В.О. Туляков, О.З. Мармура) [18, с.219–220; 19], то не виключена ситуація, коли в Загальній частині наступного Закону про кримінальну відповідальність ми побачимо перелік обтяжуючих ознак із встановленням для кожної із них типової санкції. Таким чином, буде повністю втілена у життя німецька концепція обтяжуючих обставин, розроблена ще А. Фейєрбахом. Проте тоді б виникло нове питання до вирішення: наскільки вдалим буде таке рішення законодавця? Як нам видається, історія розвитку кримінального права вже довела неспроможність втілення цієї концепції у життя, оскільки було визнано, що передбачити у кримінальному законі всі обставини, які здатні відображати підвищений ступінь суспільно небезпечного діяння та/або особи винного неможливо. Саме тому, на противагу німецької концепції обтяжуючих обставин виникає французька система пом'якшувачих обставин, яка була покладена в основу ще Уложення про покарання кримінальні та виправні 1845 р.

Існує ще одна «проблема» на шляху до повної уніфікації обтяжуючих обставин. Як свідчить аналіз кваліфікованих/особливо кваліфікованих складів злочину, передбачених в Особливій частині чинного КК, проведений О.З. Мармурою, значна частина кваліфікуючих ознак використовується законодавцем одноразово (56%), незважаючи на різноманітність останніх [19, с. 64]. Наприклад, лише в ч.4 ст.296 КК законодавець визнає кваліфікуючою ознакою «предмет, спеціально пристосований або заздалегідь заготовлений для нанесення тілесних ушкоджень». І таких прикладів в статтях Особливої частини КК чимало, достатньо звернути увагу на кваліфікуючі ознаки, передбачені у ч.2 ст.374, ч.2 ст.376, ч.2 ст.393 КК тощо. Чи буде такою вже «компактною» Загальна частина нового КК, в якому будуть уніфіковані всі обтяжуючі обставини? Відповідь на це питання є очеви-

дним, а тому, на нашу думку, навряд чи можна визнати вдалою ідею щодо повної уніфікації обтяжуючих обставин.

Що ж стосується ідеї «часткової» уніфікації обтяжуючих обставин⁴ [3], то на перший погляд така пропозиція виглядає досить привабливою: зменшується кількість кваліфікованих складів в Особливій частині КК, а сам процес призначення покарання за наявності зазначених обтяжуючих обставин стає більш формалізованим. Проте існують і певні, непомітні на перший погляд, недоліки. Запропоновані правила призначення покарання при врахуванні уніфікованих обтяжуючих обставин, дозволяють лише визначити *збільшений розмір (строк)* покарання в межах санкції, встановленої за основний склад злочину. У свою чергу, перевага кваліфікованого складу злочину полягає в тому, що він дозволяє сконструювати нову санкцію, *де не лише підвищується розмір/строк певного виду покарання, а й здебільшого відбувається перехід до іншого, більш суворого виду покарання*, не передбаченого в санкції, встановленої за основний склад злочину. Іноді, вчинення злочину за наявності певної обтяжуючої обставини, якраз і свідчить про те, що для досягнення мети покарання (ч.2 ст.50 КК), винній особі має бути призначений більш суворий його вид, ніж ті, які зазначені у санкції за основний склад злочину. При уніфікації ж вкрай важко встановити *правила переходу до іншого, більш суворого виду покарання*, передбаченого в ст.51 КК, якщо при цьому пам'ятати, що здебільшого санкції за основний склад злочину законодавець формулює як альтернативні, і в різних санкціях можуть бути передбачені різ-

⁴ «Часткова» уніфікація полягає в очищенні статей Особливої частини КК від найбільш поширених обтяжуючих обставин (вчинення злочину повторно, вчинення злочину групою осіб за попередньою змовою, вчинення злочину організованою групою, вчинення злочину службовою особою з використанням службового становища) із встановленням в Загальній частині КК правил щодо обов'язкового підвищення за їх наявності розміру/строку покарання в межах санкції статті Особливої частини КК на 1/3 чи 2/3.

ні за суворістю *види покарання*. До того ж, як правильно зауважив Л.Л. Кругліков, захоплення лише зовнішнім збігом ознак, може привести до необґрунтованого висновку про те, що й обставини, які є ознаками основного складу злочину, також є пом'якшуючими та обтяжуючими обставинами та підлягають уніфікації [14, с.100]. Такий крок взагалі призвів би до декриміналізації низки складів злочинів, передбачених в Особливій частині КК, що звісно є неприпустимим.

Окрім цього, науковці, які пропонують «часткову» уніфікацію обтяжуючих обставини, зовсім не беруть до уваги той факт, що злочин може бути вчинено за наявності відразу декількох таких обставин. Досить поширеною на практиці є ситуація, коли поряд із обтяжуючими будуть виявлені водночас і пом'якшуючі обставини, наявність яких дозволить суду застосувати спеціальні правила призначенні покарання, передбачені в статтях 68 чи 69-1 КК. Залишається незрозумілим, як в такому випадку остаточно визначити міру покарання винній особі? Звідси, перевага використання кваліфікованих складів злочину, на наш погляд, є очевидною. І вже зовсім інша річ, що при конструюванні основних та кваліфікованих складів злочину законодавець не дотримується правил законодавчої техніки та правил диференціації кримінальної відповідальності, оскільки санкції таких складів іноді вже надто не відповідають ступеню і характеру суспільної небезпеки окремих злочинів. Та видається, що вирішувати цю проблему можна й іншим чином, наприклад, розробивши єдині підходи та правила диференціації кримінальної відповідальності.

Підсумувавши проведені в межах цієї статті дослідження правової природи обставин, які обтяжують покарання та кваліфікуючих ознак, можна зробити такі висновки:

1. Висновок щодо правової природи обставин, які обтяжують покарання, та кваліфікуючих ознак залежить від того, який зміст вкладають науковці у поняття «правова природа». Якщо під останньою розуміти юриди-

чну характеристику якогось явища, яка виражає його специфіку, та місце серед інших правових явищ відповідно до його соціальної природи, а також його кримінально-правові наслідки, то очевидним є висновок про те, що правова природа обставин, які обтяжують покарання, та кваліфікуючих ознак є різною.

2. Використання однієї і тієї самої обставини законодавцем при диференціації кримінальної відповідальності та судом при її індивідуалізації є лише способом урахування одного й того ж явища (чинника) соціальної дійсності для найбільш ефективного вирішення питання про кримінальну відповідальність особи. Проте водночас саме це і призводить до появи у кримінальному праві двох різних кримінально-правових категорій, однією із яких є обставини, які обтяжують покарання, а іншою – обставини, що є кваліфікуючими ознаками конкретного складу злочину. Законодавець одним і тим самим обставинам, одному і тому самому явищу об'єктивної дійсності надає різного кримінально-правового значення: кваліфікуючі ознаки перш за все впливають на кваліфікацію вчиненого діяння, а вже через неї – на покарання, шляхом побудови нової типової санкції, тоді як обставини, які обтяжують покарання, впливають виключно на обрання судом виду та міри покарання в межах цієї санкції.

3. У зв'язку із тим, що використання обтяжуючих обставин як засобів диференціації кримінальної відповідальності чи його індивідуалізації належить до компетенції законодавця, для прийняття рішення про уніфікацію останніх не обов'язково визнавати єдність правової природи обставин, які обтяжують покарання та кваліфікуючих ознак.

4. Ідея повної уніфікації обставин, які обтяжують покарання, не позбавлена певних недоліків, а тому у нас виникають деякі сумніви щодо доцільності її втілення у життя.

5. Проведення «часткової» уніфікації обтяжуючих обставин неможливе без переосмислення закріплених у чинному КК принципів та правил призначення покарання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Концепція реформування законодавства про публічні правопорушення в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.lfcj.com.ua/2016/05/24/концепція-реформування-законодавств>.
2. Михаль О. А. Классификация отягчающих обстоятельств: соотношение с категориями преступлений / О. А. Михаль // Известия высших учебных заведений. Правоведение. – 2005. – 2. – С. 79–85.
3. Макаренко А. С. Обмеження суддівського розсуду при призначенні покарання / А. С. Макаренко // Теоретичні та прикладні проблеми сучасного кримінального права : матеріали II міжнар. наук.-практ. конф. (м. Луганськ, 19–20 квіт. 2012 р.). – Луганськ : РВВ ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка, 2012. – С. 290–293.
4. Таганцев Н. С. Лекции по русскому уголовному праву. Часть общая. Выпуск 4 и последний : курс лекций / Н. С. Таганцев. – Санкт-Петербург : Гос. тип., 1892. – 711 с.
5. Белогриц-Котляревский Л. С. Учебник русского уголовного права : общая и особенная части / Л. С. Белогриц-Котляревский. – Киев : Типо-литограф. И. И. Чоколов, 1903. – 618 с.
6. Лохвицкий А. Курс русского уголовного права / А. Лохвицкий. – СПб. : Скоропечатная Ю. О. Шрейера, 1871. – 704 с.
7. Фойницкий И. Я. Учение о наказании в связи с тюремным содержанием / И. Я. Фойницкий. – М. : Добросвет, 2000. – 464 с.
8. Гаскин С. С. Отягчающие обстоятельства: уголовно-правовая характеристика и пути совершенствования законодательной регламентации / С. С. Гаскин. – Иркутск : Изд-во Иркут. ун-та, 1984. – 104 с.
9. Карпец И. И. Индивидуализация наказания в советском уголовном праве / И. И. Карпец. – М. : Госюриздат, 1961. – 152 с.
10. Козлов А. П. Отягчающие обстоятельства в советском уголовном праве : автореф. дис. на соискание ученой степени канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 / А. П. Козлов. – М., 1978. – 24 с.
11. Ільїна О. В. Кримінально-правова характеристика кваліфікуючих ознак корисливих злочинів проти власності: дис. ... кандидата юрид. наук : 12.00.08 / Ільїна Оксана Валеріївна ; Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. – К., 2007. – 201 с.
12. Костарева Т. А. Квалифицирующие обстоятельства в уголовном праве (понятие, законодательная регламентация, влияние на дифференциацию ответственности) / Т. А. Костарева. – Ярославль : Изд-во Ярослав. ун-та, 1993. – 234 с.
13. Солопанов Ю. В. Об обстоятельствах, отягчающих ответственность / Ю. В. Солопанов // Советская юстиция. – 1990. – № 4. – С. 21–23.
14. Кругликов Л. Л. Смягчающие и отягчающие ответственность обстоятельства в уголовном праве (вопросы теории) / Л. Л. Кругликов. – Воронеж : Изд-во Воронежского ун-та, 1985. – 164 с.
15. Кісілюк Е. Юридична природа кваліфікуючих ознак складу злочину / Е. Кісілюк // Юридична Україна. – 2008. – № 12. – С. 112–116.
16. Мясников О. А. Смягчающие и отягчающие наказание обстоятельства в теории, законодательстве и судебной практике / О. А. Мясников. – М. : Юрлитинформ, 2002. – 240 с.
17. Федорчук І. М. Обставини, які обтяжують покарання, за кримінальним правом України: дис. ... кандидата юрид. наук : 12.00.08 / Федорчук Іванна Миколаївна ; Львів. держ. ун-т внутр. справ. – Л., 2010. – 215 с.
18. Туляков В. О. Призначення покарання / В. О. Туляков, А. С. Макаренко // Вісник Асоціації кримінального права України – 2013. – № 1. – С. 208–227.
19. Мармура О. З. Система ознак, що кваліфікують злочин за кримінальним правом України: дис. ... кандидата юрид. наук :

12.00.08 / О. З. Мармура ; Львів. держ. ун-т | внутр. справ. – Львів : [б. в.], 2016. – 270 с.

Лемішко Ю. Ю. Співвідношення обставин, які обтяжують покарання із кваліфікуючими ознаками / Ю. Ю. Лемішко // Форум права. – 2016. – № 5. – С. 115–122 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2016_5_21.pdf

Досліджена правова природа обставин, які обтяжують покарання, та кваліфікуючих ознак. Доведено, що використання однієї і тієї самої обставини законодавцем при диференціації кримінальної відповідальності та судом при її індивідуалізації і призводить до появи у кримінальному праві двох різних видів обтяжуючих обставин, правова природа яких є різною. Проаналізовано можливість уніфікації таких обставин.

***

Лемешко Ю.Ю. Соотношение обстоятельств, отягчающих наказание с квалифицирующими признаками

Исследована правовая природа обстоятельств, отягчающих наказание, и квалифицирующих признаков. Доказано, что использование одного и того же обстоятельства законодателем при дифференциации уголовной ответственности и судом при ее индивидуализации и приводит к появлению в уголовном праве двух разных видов отягчающих обстоятельств, правовая природа которых различна. Проанализирована возможность унификации таких обстоятельств.

***

Lemishko Ju.Ju. Correlation of Circumstances, Aggravating Punishment with Characterizing Signs

Legal nature of the aggravating circumstances and qualifying (particular qualifying) indications of the corpus delicti has been investigated. It is well-proven that using of the same circumstance a legislator during differentiation of criminal responsibility and court for it individualization and results in appearance in the criminal law of two different kinds of has been investigated legal nature of that is different. Possibility of unitization of such circumstances has been investigated.

Форум права